

Vleermuizen in het werkgebied van de Natuur- en Vogelwacht Culemborg (deel 3)

door Wiegert Steen

Waar voor veel dieren de periode van rust is aangebroken, begint voor vleermuizen in het najaar juist een drukke periode. Het is namelijk de periode van de paring. In de herfst zoeken de vleermuizen elkaar op en dat heeft nogal wat voeten in de aarde.

Een jaar uit het leven van een vleermuis verloopt volgens een vast patroon (zie tabel). Zodra de kraamkolonies uiteen zijn gevallen begint voor vleermuizen de paartijd. In deze periode zijn er verschillende strategieën onder de vleermuizen. De verschillende strategieën worden voor de soorten in het werkgebied hieronder beschreven.

Soorten in het werkgebied

De mannetjes van de gewone en ruige dwergvleermuis bezetten in het najaar, tussen augustus en oktober, een duidelijke territorium. Roepend en rondvliegend in hun territorium of wervend vanuit hun paarverblijfplaats maken zij hun territorium met een sociale roep kenbaar. Soms wordt het territorium in luidruchtige 'gevechten' verdedigd. We mogen als mensen blij zijn dat het grootste gedeelte daarvan ultrasoon is, want het is tien keer harder dan het geluid van merels of mussen. Een klein deeltje van het geluid (tussen de 18 en 20 kHz) is wel te horen zonder vleermuis detector. In elk geval door kinderen en jonge vrouwen die gemiddeld hogere frequenties nog horen dan mannen en oudere mensen. Het klinkt als een heel hoog 'tsjrick tsjrick tsjrick tsjrick tsjrick tsjrick'.

De territoria van de gewone en ruige dwergvleermuis liggen vaak gegroepeerd in het landschap op een strategische plek ten opzichte van de vliegroutes en de jachtgebieden van de vrouwtjes. In de uren

Tabel: jaarlijkse levenscyclus van vleermuizen in Nederland (Middelton et al, 2014)

Actief seizoen		Inactief seizoen	
Kraamperiode		Paarperiode	Overwinteringsperiode
Voorjaar	Zomer	Herfst	Winter
De winterslaap van vleermuizen is voorbij, en de vrouwen verzamelen zich in kraamverblijfplaatsen. Over het algemeen verblijven de mannen van de meeste soorten apart. Voor sommige soorten begint ook de voortplantingsperiode, maar over het algemeen wordt er minder gepaard dan in herfst.	Vrouwen baren de jongen (meestal één) in kraamverblijfplaatsen. Tegen het einde van de zomer worden de jongen zelfstandiger en vallen de kraamverblijfplaatsen uiteen.	De voortplanting gebeurt voornamelijk in de herfst, waarbij verschillende strategieën gebruiken. Vleermuizen bouwen vetreserves op, als voorbereiding op de winterslaap.	De vleermuizen gaan in winterslaap vanwege tekort aan voedsel (insecten). Individuele dieren kunnen korte tijd uit winterslaap komen, bijvoorbeeld om naar een andere locatie te gaan, om te zoeken naar voedsel en drinken of te paren.

Links de gewone dwergvleermuis; foto Renee Janssen. Rechts: watervleermuis; foto Wiegert Steen

voor zonsopkomst, als de vrouwtjes passeren, roepen de mannetjes het sterkst. Extra bijzonder van de ruige dwergvleermuis is dat de meeste mannetjes het gehele jaar in Nederland zijn, terwijl de vrouwtjes een groot deel van het jaar in het verre Oost-Europa verblijven. In de herfst vliegen de vrouwtjes wel 2.000 kilometer om met de mannetjes hier te paren! Een andere strategie is paren bij potentiële winterverblijven. Een belangrijk winterverblijf in het werkgebied is Fort Everdingen. Verschillende soorten zoals watervleermuis of baardvleermuis zwermen hier in grote aantallen rond de herfst. Het zwermgedrag heeft twee functies. Ten eerste als samenkomst om te paren. Doordat bij het zwermen veel dieren uit een wijde omgeving betrokken zijn, vindt genetische uitwisseling plaats tussen in de zomer gescheiden populatie. Ten tweede wordt verondersteld dat door zwermgedrag jonge dieren van oude dieren leren waar de verschillende mogelijkheden voor overwinteringplaatsen zich bevinden. Zwermgedrag is dus een essentieel onderdeel van het leven van vleermuizen.

Te weinig insecten

Roepende territoriale mannetjes en paarverblijfplaatsen van de rosse vleermuis worden gevonden in boomholtes. Vaak liggen er grote groepen paarbomen of -territoria in een klein gebied bijeen. Oude loofbossen met holterijke bomen of stukken aftakelende beukenlaan in de buurt van waterpartijen kunnen zo grote clusters roepende rosse vleermuizen herbergen. Mogelijke paarverblijfplaatsen zijn te vinden in de Plantage of rond Fort Everdingen, maar ook in de populierenbosjes. Vaak liggen die clusters op migratiebanen tussen de verblijfplaatsen en foerageergebieden van de vrouwtjes. 🦇